

Volume 11, Issue 3, May 2024, p. 90-108

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3505>

ArticleHistory:

Received

29/12/2023

Accept

23/05/2024

Available

online

24/05/2024

THE LITERARY REFLECTION OF A HEART DEMANDING LOVE IN THE TRIANGLE OF YAHYA KEMAL-CELİLE HANIM- NAZİM HİKMET

YAHYA KEMAL-CELİLE HANIM-NAZİM HİKMET ÜÇGENİNDE
YÜREK İSTEYEN BİR AŞKIN EDEBİYATA YANSIMASI

Abdullah Acehan¹

Abstract

With the advancement of technology, the concept of quality emerges continuously due to the rapid changes and developments in people's living standards. Undoubtedly, one of the areas most affected by this process of development and change is education. Accreditation processes, which serve as a means to ensure the quality of higher education institutions, are therefore crucial. The aim of this study is to determine the perception of Social Studies teacher candidates regarding quality accreditation processes. The study was conducted using the survey method within the scope of quantitative research. The study group consisted of 83 teacher candidates enrolled in the Social Studies Education undergraduate program at Çanakkale Onsekiz Mart University Faculty of Education. The Accreditation Perception Scale Item Pool was used as the data collection tool. The data obtained were analyzed through content analysis, presented with frequencies in tables. Based on the data obtained from the resache, findings and interpretations regarding how quality-accreditation processes are perceived by Social Studies teacher candidates and the differentiation between students who have successfully completed the accreditation process and those who have not yet completed or applied for accreditation in their programs are provided.

Keywords: Social Studies Education, Quality Accreditation in Education, Perception, Attitude

Özet

Bu çalışmada her iki tarafa [Yahya Kemal-Celile Hanım] olan yakınlığından dolayı Nazım Hikmet merkeze alınarak; önce annesi Celile Hanım daha sonra Yahya Kemal ile ilişkisi üzerinde duruldu. Devamında ise Celile Hanım ile Yahya Kemal'in dillere destan olan aşklarından bahsedildi. Nazım Hikmet'in bu çalışmanın merkezinde olmasının sebebi ideolojik olmadığı gibi bahse konu olan bu araştırmanın bir parçasını oluşturan Celile Hanım ve Yahya Kemal ile olan temasıdır. Bu sebepten dolayı incelemenin merkezini Yahya Kemal ile Celile

¹ Prof. Dr. Abdullah Acehan, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, aace1968@hotmail.com, 0000-0002-3867-978X

Hanım aşkı oluşturmaktadır. Nazım Hikmet'in bu aşka bakışı önem arz ettiği için çalışmanın omurgasında yer almıştır.

Yahya Kemal'in Yakup Kadri vasıtasıyla tanıştığı Celile Hanım ile önlenemeyen bir duygu fırtınası içine girmesi, âşık olduğu, gönlünü kaptırdığı kadını daha fazla görebilmek için Bahriye Mektebi'nden öğrencisi olan Nazım Hikmet'e ders vermek ve kaleme aldığı manzumeleri düzeltmek gayesi ile evlerinin müdavimi olması; zamanla dillere destan haline gelen bu gönül ilişkisinin Yahya Kemal'in öğretmen, Nazım Hikmet'in öğrenci olarak bulunduğu Bahriye Mektebi başta olmak üzere her iki tarafın içinde bulunduğu sosyal çevreye yayılması; devamında ise muhtelif sebeplerden dolayı ışık hızıyla ilerleyen bu aşkın hüsrarla sona ermesinden bahsedildi. Hayal kırıklığı ile neticelene bu aşkın her iki taraf üzerindeki etkisi, ilerleyen yıllarda taraflar üzerinde bıraktığı izlenimler hakkında bilgi verildikten sonra sonuç ve kaynaklar ile çalışmaya son verildi.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Şiir, Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Celile Hanım

GİRİŞ

Bu çalışmanın aşlığında “yürek” kelimesinin tercih edilmesi; kelimenin içinde tevriye barındırmasıdır. Bünyesinde barındırdığı tevriyeden dolayı yürek; bir organdan ziyade sahip olduğu ikinci derecedeki [cesaret, cesur vb.] manaları için seçilmiştir. Âşık olmak, birisini sevmek, karşı cinse gönül vermek tabii ki cesaret ister. Bu sebeple herkes sevebilir ama gönül verdiğine kavuşmak her insana sahip olmaz. Sevgiyi, aşkı sonsuza kadar devam ettirmek, ayrıcalıklı bir durumdur. Bu ve benzeri durumlardan dolayı hayatı acısıyla, tatlısıyla paylaşmak için insanoğlunda ilk görevi kanı pompalama olan kalbin, aynı zamanda ihtiva ettiği ikinci/üçüncü derecedeki manalarından biri gibi cesur olması gerekir. Neredeyse hayatının tamamına yakınında inandığı felsefesinden asla taviz vermeyecek kadar dik duran Nazım Hikmet ile duygu dolu bir yürek taşıyan Yahya Kemal de her insan gibi sevmişler, âşık olmuşlardır. Nazım Hikmet hem yurt içinde hem de yurt dışında bilinen önemli kalemlerden biri olduğu gibi aynı şekilde akraba olmasına neredeyse ramak kalan Yahya Kemal de önemli kalem ehli arasında yer alır. Her ikisi de edebiyat dünyasının ön saflarında yer alan bu iki şâir, sevmişler, âşık olmuşlar, bir gönle otağ kurmuşlar fakat zaman zaman farklı sebeplerden dolayı, sevdiklerine, yüreklerinde yer verdiklerine sonuna kadar bağlı kalamamışlardır.² Bu gibi sebeplerden dolayı insanlardan bazıları kalp, bazıları da yürek taşır. İşte bundan dolayı bu çalışma için tercih ettiğimiz yürek kelimesindeki tevriye bu farklı iki durumu ifade etmektedir. Yahya Kemal-Nâzım Hikmet ilişkisinin her yönüyle çok iyi anlatılmamış olduğu düşünülebilir. Çünkü genel kanaat olarak bu ilişki hep Nâzım Hikmet'in annesi Celile Hanım'ın gölgesinde kalmıştır: Nâzım Hikmet Deniz Lisesi'nde öğrenciyken Celile Hanım ve Yahya Kemal arasında duygusal bir yakınlık doğar. Bu yakınlık dolayısıyla Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet diye başlayan cümleler hemen sonu hüsrarla biten bir aşk hikâyesine dönüşür. (Oral, 2023: 431).

Yahya Kemal Beyatlı

Üsküp'te hayata merhaba diyen Yahya Kemal'in bütün ömrü, insanlarla zevk alarak yaşamayı telkinle geçirmiştir. Özellikle hayatının bir bölümü iyi hatıralarla dolu değildir. Yaşanmışlığı veya hayaller içinde büyütülmüşlüğü belli olmayan aşk hikâyelerini bunun için söyleyip durmuştur. Adalardaki sevişmeler, gece yaruları bir kızla el ele yürüyüşler, insanın hazdan titrediği sokulmalar, bakışmalar. Sular ağarınca kadar sevgilinin daha dün kahkahalar yükselen evinin önünde kayıkla dolaşmanın kalp ağrıları. Yahya Kemal'de kadın; anne ve sevgili olabildiği gibi tarih, coğrafya, kültür, şiir, masal, musiki olarak da karşımıza çıkabilir (Uğurcan,

² Biyografi şiirinde bağlı kalamadığını itiraf eder: “aldattım kadınlarımı” 11 Eylül 1961, Doğu Berlin

2012: 292). Bundan dolayı Yahya Kemal'i kendisinden önceki Türk şairlerinden ayıran en önemli özellik, onun kadınlara kendi dünya görüşü ile bakmasıdır (Uğurcan, 2012: 285). O, sevdiği kadınlara, milli değer taşıyıcılığından soyutlayarak, şaire verdiği aşk, saadet, haz yahut ıstırap duyguları açısından bakmıştır. Çalışmanın bir tarafını teşekkür ettiren Yahya Kemal'e karşı edebiyat dünyasında müspet ve menfi olarak iki tür bakış açısı mevcuttur. Fakat şöyle bir gerçek de vardır ki şaire menfi bakış açısı müspet olana göre biraz daha fazladır.³ Nasıl bazı kalem ehli için "Belediye Şairi" gibi isimler yakıştırılmışsa Yahya Kemal için de "Devlet Şairi" gibi etiketlemeler olmuştur.

Nazım Hikmet çizgisinde olan edebiyatçılardan Yahya Kemal'e karşı cephe alanlar vardır (Dinamo, 1984: 69). Nâzım Hikmet'in bir nevi takipçisi olan ve edebiyat ile birlikte bol bol eczacılık üzerine de yayımlar yapan İlhami Bekir Tez'e göre Yahya Kemal bir "şiir zamparası"dır (Süreya, 2016: 193). Oğuz Atay bile Yahya Kemal'e menfi bir gözle bakar (Atay, 2007: 92).⁴ Melih Cevdet'in bakış açısı da pek farklı değildir (Anday, 2008: 4). Yahya Kemal-Nazım Hikmet ilişkisinde Nazım Hikmet çizgisinde olan edebiyatçılardan da Yahya Kemal'e karşı cephe alanlar vardır (Dinamo, 1984: 69).

Yahya Kemal'in düzgün bir aile hayatı olmadığı için zaman zaman muhtelif edebiyatçıların evlerinde zaman zaman da devletin verdiği imkânlar sayesinde otellerde kalmıştır. Yahya Kemal, Göztepe'de koruluk içinde, o semtin en muhteşem binası olan Servet Paşa'nın köşkünde misafir kalır. (Vâ-Nû, 2018: 349). Yahya Kemal'in çocukluğundan beri doğru dürüst bir evi olmamıştır:

"Üsküp'ten İstanbul'a geldiğinde on sekiz yaşındadır. Önce eniştesiyle, Soğukçeşme'ye giden tramvay caddesi üzerinde bir pansiyonda oturur. Arkasından, İbrahim Bey'in Sarıyer Dereboyu'ndaki köşküne taşınır. Paris'e gitmeden önceki mekânı, Kadıköy'deki Alman'ın pansiyonudur. Marsilya'da kaldığı ucuz otel odası, ona ilk kez feci bir yalnızlık acısını tattırmıştır. Paris'te yavaş yavaş gurbetçiliğe alışır. Bulvar Emile Augier'de tren yoluna bakan odasını sonraki yıllarda bile severek hatırlayacaktır. Biraz daha Parisli olunca, Odeon civarında, ertesi yıl da Rue de Carmein'de şirin odalar bulur. Madam Quarandier'in Rue de Lecole'deki pansiyonundan sonrakileri pek hatırlamıyor Birkaç tane daha olacaktı. Paris dönüşü, elde bavullar, Şefik Esat'ın Divanyolu'ndaki evine gider. Sonra Kıbrıslılar'ın Kandilli'deki yalısında misafir olur. Bir süre, Yakup Kadri ile Kızıltoprak'taki evde oturur. Oradan Beyoğlu'nda Pire Mehmet Sokağı'ndaki pansiyona geçer. 1913 kışı, Büyükkada'da Savoie Otelindedir.⁵ Derken Yakup Kadri ile o Azaryan Yokuşu'ndaki küçük köşkü kiralarlar. Seferberlikte, Ada Postanesi'nin karşısındaki pansiyona kapağı atar. Devlet Efendi'nin Köşkü, Celal Muhtar'ın Köşkü derken Büyükkada Kulübü'nde, denize ve bahçeye bakan üst kattaki balkonlu oda ona kucağını açar. 1918 baharında Maden'de gayrimüslim bir ailenin yanında pansiyonerdir. Bütün Büyükkada yıllarında, şehre indikçe kaldığı bir odası vardır; Şişli'de Kâğıthane Caddesi'nde Dechie'nin evi olarak bilinir. Kışın sert günlerinde Ada'ya dönemediği zamanlarda oraya gider. Derken Tokatlıyan'ın müşterisi olur, 1936'ye kadar otel sanki evi gibidir,

³ Yahya Kemal'in en çok eleştirildiği konuların başında askerliğini yapmaması gelir (Tanju, 2000: 14).

⁴ Halit Fahri Ozansoy, muhtelif mahfillerde Yahya Kemal için "kendisi üç beş mısra karşılığında elçilik tahsilatlarını cebe indirmesini biliyor" dediği gibi Hakkı Süha Gezgin'in de "Ooh Keka! Darülfünun'da hoca, Hariciye'de sefir, Meclis'te milletvekili, Edebiyat sayesinde eski Roma kayzerleri gibi yaşıyor üstadımız" der. (Tanju, 2000: 92).

⁵ Bir rivayete göre bu Savoie Otelinde kalırken Celile Hanım ile buluşmak için Tahsin Nahid ve eşi Şefika Hanım'dan yardım istemiştir. (Balcıgil, 2022: 196).

personel onu aileden sayar. Bu arada yazları, Kadıköy'de Dörtüol ağzındaki pansiyonda, Moda'da Aperki'nin pansiyonunda, Bebek'te Hamide Hanım'ın köşkünde bir oda tutar.

Hamdullah Suphi'lerde, Ankara'da Muhittin Baha'da, Ağaoğlu Ahmet'te, Bedii'de uzun kısa misafirliklerle bu sıcaklıklar yaşamıştır. Suphi Ziya ile bir iki pansiyon dolaşmış, Hasan Bey Oteli'nde, yeni Cumhuriyet Oteli'nde, Meserret Oteli'nde, Bursa'da Brod ve Çekirge otellerinde, Ankara Palas'ta yalnızlığının muhtelif dönemlerini yaşamıştır.⁶ Dışarıda bulunduğu yıllarda, Lozan'da, Varşova'da, Berlin'de, Madrid'de, Cenevre'de, Bükreş'te, Paris'te otel, pansiyon ve sefaret yalnızlıkları sürüp gitmiştir. Park Otel'deki odası hayatının en uzun mekânıdır.⁷ 1937'den sonra orada yaşamaya başlamış ve her gittiği yerden oraya dönmüştür" (Tanju, 2000: 101).⁸

Sadun Tanju, Eski Dostlar isimli çalışmasında Yahya Kemal'in başkalarının evinde kalma durumuna tanıklık eder (Tanju, 2000: 92). Yahya Kemal için mekân kadar önemli olan bir konu da kadındır. Mohaç Türküsü'nde zaferi "gül yüzlü bir âfet"e (Beyatlı, 1990: 18), Eğil Dağlar'ındaki bazı yazılarında sulhu "peri"ye (Beyatlı, 1984: 90) benzeten yahut iradenin "dişi" (Beyatlı, 1984: 247) olduğu yolundaki kullanılışları tercih eden Yahya Kemal için, mekânlara ruhunu veren kadındır (Beyatlı, 2005: 151). Saray kelimesinde kadın râyihası duyulur (Beyatlı, 2005: 100). Hatta bazen bir semtin kendisi kadın olur (Beyatlı, 2005: 94). Zaferin afete benzetilmesi dışındaki misallerini nesirlerinden alan bu benzetmeler yahut bu benzetmeleri bulan/kullanan bilincin asıl kadın imgesi şiirlerinde yer alır. (Tercüman, 2023: 169). Yahya Kemal'in şiirlerindeki sevgili, iki farklı kadından oluşur. Bunlardan ilki muhayyel, ikincisi ise hâl-i hazırda yaşayan kadınlardır. Sema Uğurcan'a göre Yahya Kemal'in eserlerinde arz-ı endam eden kadınların bir kısmı tarihî atmosfer ve dekor içerisinde karşımıza çıkarlar. Bunlar, onun Eski Şiirin Rüzgârıyla isimli eserindeki güzellerdir. Bu bağlamda bir taraflarıyla klâsik şiirimizin kadın tasvirlerine benzemekle beraber, Yahya Kemal'in yorumu ile yeni ve dolayısıyla farklı hususiyetleri de bulunur (Uğurcan, 2012: 286). Çilem Tercüman, Yahya Kemal'deki kadına farklı bir açıdan bakar (Tercüman, 2023: 175).

Nâzım Hikmet Ran

Halep-Diyarbakır valiliği yapmış bir dedenin torunu, memuriyetleri haricinde gazete / sinema müdürlüğü yapan bir baba ve resme meraklı bir annenin oğlu olarak 1902 yılında dünyaya gelir. Metin Kayahan Özgül'e göre Nâzım Hikmet'in dedesi asker olduğu gibi aynı zamanda dil bilimcidir (Özgül, 2018: 121). Ergenlik ve gençlik yıllarında yalnız biri olan Nâzım Hikmet'in meşhur olduktan sonra çevresi hiç boş kalmaz (Vâ-Nû, 2018: 72). Celile Hanım/Yahya Kemal ilişkisine tavır alan Nâzım Hikmet, birçok kadın ile ilişki yaşamıştır (Vâ-Nû, 2018:184). Nazım'ın bilinen ilk duygusal beğenisi Sabiha isimli bir bayana karşıdır. 14 yaşında bu ilk duygusallığı hisseden Nâzım, 17 yaşına geldiğinde Azize isimli bir bayana ilgi duyar (Akbayır, 2010: 112). Azize, yabancı biriyle evlenip Avrupa'ya

⁶ Ankara Palas'ta kendisi ziyaret edenlerden biri de ünlü röportaj ustası Baki Süha Edipoğlu'dur (Dirin/Yıldırım, 2008: 9).

⁷ Yahya Kemal, Park Otel'in 165 numaralı odasında on dokuz yıl ikamet etmiştir. (Topuz, 2001: 272).

⁸ İlyas Dirin ve Tahsin Yıldırım, kendisiyle yapılan bir röportajdan istifade ederek onun Park Otel hayatı hakkında şu bilgiyi aktarır:

"Akşam bir dost vardı, burada kaldı. Geç yattık, tabii kalkışımız da geç oldu. Onun için yataklar dağınık. Ya işte böyle, herkesten uzak, yapayalnız bir otel odasındaki bekâr odamız. Sağ olsunlar dostlarım çoktur, sık sık da gelirler. Ama yalnızlık çok fena, çok sıkıcı" (Dirin/Yıldırım, 2008: 5).

gidince, kendisi için Moskova'ya gelen Nüzhet Berkin ile evlenir.⁹ Nüzhet onun ilk eşidir (Vâ-Nû, 2018: 378/414).¹⁰ İttihatçı bir ailenin kızı olan Nüzhet, Moskova'dan sonra Türkiye'ye döner ve Fransızca öğretmenliği yaparak hayatını devam ettirir. Nüzhet'ten sonra bir Yugoslavyalı bir kadına evlenip boşanır. (Vâ-Nû, 2018: 520). Sıddık Akbayır'a göre Nüzhet Berkin'den sonra Anuşka adında bir Rus kızına gönlünü kaptırır. Hatta bu Anuşka aşkında yaşadıklarını Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim'de bulmak mümkündür (Akbayır, 2010: 112).

Aynı Nâzım Hikmet, Moskova'daki arkadaşı Si-Ya-U'yu Çin savaşı sırasında kaybeder. İşte bu arkadaşı Si-Ya-U ile birlikte uzun boylu, alev saçlı, derin yeşil gözlü bir Rus kadınına âşık olurlar. Fakat kadın Nâzım'ı sevmektedir. Kaderin tecellisi gereği Nâzım bu bayanı, bağrına taş basarak yakın arkadaşı Si-Ya-U'ya bırakır. (Vâ-Nû, 2018: 380). Diğer evliliğini Dr. Yelena adında bir diş hekimiyle yapar. Yelena aynı zamanda ressamdır. Nazım Hikmet, 1928 yılında Cumhuriyet'in beşinci yılı münasebetiyle çıkan af ile yurda dönmek için Laz İsmail ile birlikte trene biner. Eşi Yelena ise konsolosluktan vize alarak dönecektir ama Odesa'ya gelmesine rağmen vize almayı başaramadığı gibi burada yakalandığı bir hastalıktan kurtulamayarak vefat eder (Akbayır, 2010:112). Yine Moskova'da tanıştığı güzel sesli Sofya Isk ile de bir gönül macerası vardır. Moskova yıllarında Kuzey Kafkasyalı Zeynep isimli bir kızla ilişkisi olur. Zeynep 1930 yılında hastalanıp vefat eder.¹¹

Bir diğer evliliğini "Kalbimin kızıl saçlı bacısı" dediği Piraye Hanım ile gerçekleştirir. Onun en uzun süre evli kaldığı kadın Piraye'dir. Vadet Örfi'den boşanan Piraye'ye iki çocuğu olmasına rağmen âşık olur. Evliliğin on üç yılı cezaevinde geçer. 1951 yılında bu evlilik nihayet bulur.¹² Annesi Celile Hanım ile birlikte kendisini ziyarete gelen dayıkızı Münevver'e âşık olur (Bengü, 2013: 437). Serbest bırakılınca Münevver'e koşar (1950). Nurullah Berk ile mutlu bir evliliği olan Münevver'in daha yeni yürümeye başlayan Renan adında bir kızı vardır. Münevver, Nâzım hapishaneden çıkınca evliliğini bozar (Tanju, 2000: 26). Münevver, hayatının geri kalanını Nazım Hikmet'ten olan Mehmet Nazım ile Fransa'da devam ettirir. Nâzım, Münevver'den ayrıldıktan sonra Galina Grigoryevna Kolesnikova isimli kadına âşık olur. Kadın, Votkinsk kasabasındaki evini Nazım Hikmet Müzesi yapar. Rusya'da yaşamaya devam ederken Vera Tulyokova'ya gönlünü kaptırır (Akbayır, 2010:

⁹ Haluk Oral Nüzhet Hanım ile ilgili şu bilgiyi aktarıyor:

"1900 yılında doğmuştur. Doğduğu yıl babasını, on bir yaşında da annesini kaybeder. 1914'te ablası Melahat Hanım ve eşi Muhittin Birgen Bey'in himayesi altına girer. Bu tarihe kadar okuduğu Fransız mektebi savaş nedeniyle kapanınca Muhittin Bey'in ailesini gönderdiği Eskişehir'de bir yıl tren istasyonundaki küçük bir Alman okulunda öğrenimine devam eder. 1915'te İstanbul'a dönünce eğitimini 1918'e kadar Tünel'deki Alman okulunda sürdürür. O yıllarda Nüzhet Hanım ablasının ailesiyle Nişantaşı'nda bir apartmanda yaşamaktadır. Yan apartmanın dördüncü katındaysa Hikmet Nazım Bey ve eşi Celile Hanım oturur. Nüzhet Hanım, Nazım Hikmet'i komşu çocuğu olarak o yıllarda tanır, karşılaştıkça selamlaşır, sohbet eder" (Oral, 2023: 140).

¹⁰ Opera sanatçısı Semiha Berksoy, Akis dergisinde Nâzım Hikmet'e dair aşk hatıralarını yayımlar (Vâ-Nû, 2018: 517).

¹¹ Memet Fuat, komşu kadınların babasına olan ilgisinden annesi Pirâye'nin duyduğu rahatsızlığı bilir (Bengü, 2013: 238).

¹² Memet Fuat'ın anlattıklarına göre Nâzım Hikmet, daha önce Pirâye'den ayrılıp başkasıyla birlikte olmak istemiş fakat bu isteği gerçekleşmeyince tekrar Pirâye'ye dönmek için muhtelif çareler aramıştır. Nâzım'ın Pirâye'ye kavuşmak için yardım istediği kişilerden biri de Memet Fuat'tır (Bengü, 2013: 149/Ran, 1991: 89). Kemal Tahir'e göre Nâzım Hikmet'in en çok sevdiği kadın Pirâye'dir. (Vâ-Nû, 2018: 475). Kemal Tahir, 1948 yılında Nâzım Hikmet'ten bir mektup alır. Mektupta, Pirâye ile ayrılıyoruz diye yazar. Kemal Tahir, bu ayrılıyoruz kavramını kabul edemez. Kemal Tahir, kendisi için bir insanlık ve edebiyat şahikası olan Nâzım'a karşı içinde bir şeylerin kırıldığını hisseder (Tanju, 2000: 148).

114).¹³ Bunların yanında Semiha Berksoy, Suat Derviş, Şükûfe Nihal, Cahit Uçuk Nazım Hikmet'in gönlünü kaptırdığı veya Nazım'a âşık olan kadınlardır.

Ayşe Celile Hanım / Ayşe Celile Enver / Ayşe Celile Uğuraldım

Selânik'te dünyaya gelir (1880). Annesi, Alman kökenli Osmanlı generali Müşir Mehmet Ali Paşa'nın (Magdeburg) kızı olan Leyla Hanım; babası Polonya ihtilâlinde Türkiye'ye sığınan ve Müslüman olarak Osmanlı ordusuna katılan Mustafa Celalettin [Kont Konstantin Borzecki] Paşa'nın oğlu, dilci ve eğitimci Hasan Enver Paşa'dır. Hasan Enver Paşa Abdülhamid'in yaveridir (Ayvazoğlu, 2008: 88). **Celile Hanım**, dadılarla büyütülür, özel hocalardan ders alır, Fransızca konuşur, piyano çalmayı bilir. **Enver Paşa'nın** saraydaki yaverlik döneminde saray ressamı olan **Fausto Zonaro**'dan ders alır (Balcıgil, 2022: 15).¹⁴ Peçe takmayı kabul etmeyen, erkekli kadınlı toplantılara katılan, zamanının ötesinde yaşayan bir kadındır. Güzelliği İstanbul'un dilinde olan Celile Hanım, cemiyetin en çok konuşulan kadınlarından (Vâ-Nû, 2018: 42).

Tasavvufi şiiirler de yazan meşhur valilerinden Nâzım Paşa'nın oğlu Hikmet Bey ile 1900 yılında evlenince iki çocuğu olur; Sâmîye ve Nâzım.¹⁵ Hikmet Bey ve Celile Hanım arasında şiddetli geçimsizlik başlayınca ayrılırlar (Ayvazoğlu, 2008: 89).¹⁶ Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın bile Celile Hanım'a tutkun olduğu alttan alta söylenir. (Tanju, 2000: 106; Bengü, 2013: 102).¹⁷

Nazım'ın açlık grevi yaptığı sırada cezaevinden çıkarılması için "oğlumu kurtarınız" diye Kadıköy İskelesi'nin önünde gösteri yapar (Vâ-Nû, 2018: 58; Bengü, 2013: 445).¹⁸ Celile Hanım'ın bu eylemi yalnızca yarım saat sürer. Sivil polislerin son verdiği eylemin arkasından Celile Hanım, Emniyet Müdürlüğü'ne ve arkasından savcılığa götürülür, hakkında trafiğe engel olma suçundan işlem yapılır ve aynı gün serbest bırakılır (Oral, 2023: 401). Paris'te resim eğitimi alan ve zaman zaman Paris'e gidip kalacak kadar özgür bir hayatı olan Celile Hanım, son sergisini Ankara'da açtıktan sonra yetmiş altı yaşında hayata gözlerini yumar (1956).

¹³ Nâzım, Münevver ile ayrıldıktan sonra hemen Vera'ya koşmaz. Önce eski eşi Pirâye ile tekrar birleşmenin yollarını arar (Bengü, 2013: 441).

¹⁴ Celile Hanım, ailesinden gelen sanat merakı ile ressamlığa adım atar. Genel olarak natürmort resim yapmasına rağmen bir portre sanatçısıdır. Celile Hanım, daha çok pastel renklerin hâkim olduğu resimler yapmıştır (Germen, 2001: 102). [Murat Germen'in bu çalışmasının bir benzeri Aysel Hacır tarafından da yapılmıştır: *Aysel Hacır, Celile Hanım, Minval Yayınları, İstanbul-2013*] Celile Hanım'ın hocası Fausto Zonaro, Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçiş isimli tablosu sayesinde II. Abdülhamit tarafından saray ressamı olarak atanır. Fausto Zonaro, on yıl kadar İstanbul'da ikamet ettikten sonra 20 Mart 1910'da İstanbul'dan ayrılır (Balcıgil, 2022: 17/59/146).

¹⁵ 10 Ağustos 1900'de Selânik'te nişanlanıp 4 Ekim 1900 tarihinde evlendiler. (Toros, 2005: 49).

¹⁶ Nazım'ın kız kardeşi Samiye Hanım'ın ve Sıddık Akbayır'ın ifadelerine göre ayrılmalarına Nazım Hikmet'in babası Hikmet Bey'in çapkınlıkları neden olmuştur (Aydemir, 1979: 33; Akbayır, 2010: 158). İlk ayrılıktan sonra tekrar evlenen ikili daha sonra tekrar boşanırlar. Osman Balcıgil'e göre Celile Hanım, Kaymakam İbrahim Bey ile çok kısa süren bir evlilik yapmıştır (Balcıgil, 2022: 259). Haluk Oral'a göre boşanma 1918 yılında gerçekleşir ve aynı yıl Nazım Hikmet'in ilk şiiri olan Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı? Yayınlanır (Oral, 2023: 88). Şiir, Yahya Kemal'in düzeltmesi ve teşvikiyle 3 Teşrinievvel 1918 tarihli Yeni Mecmua'da Mehmet Nazım imzasıyla çıkar.

¹⁷ Nazım Hikmet'in Bahriye Mektebi'ne kabul edilmesinde Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın katkısı olmuştur. (Balcıgil, 2022: 176).

¹⁸ Nisan 1950'de Nâzım ve bir grup mahkûm açlık grevi kararı alır. Sadece Celile Hanım değil, o zaman Nâzım Hikmet ile birlikte Nevşehir Cezaevi'nden açlık grevine başlayan Kemal Tahir'in mektuplaştığı Semiha Uzunhasan da açlık grevi yapanların affedilmesi için gayret gösterir (Tanju, 2000: 152).

Yahya Kemal-Nâzım Hikmet İlişkisi

Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet birbirini çok iyi tanıyan kişilerdir.¹⁹ Nâzım Hikmet, Bahriye Mektebi'nde tarih dersleri veren Yahya Kemal'in 962 numarasıyla öğrencisi olduğu gibi şairlik olarak da ondan etkilenmiştir. (Akgül, 2002: 32).²⁰ Vâlâ Nurettin, anılarında, Yahya Kemal ile Nâzım Hikmet arasındaki edebi etkileşimi şöyle ifade ediyor:

“Ben de, Nâzım da bizi yetiştiren okullardaki hocalardan fazla İstanbul'da epey zaman çevresinde bulunduğumuz Yahya Kemal'in etkisi altındaydık. Mesela şiirde, muhakkak ki öyle. Yahya Kemal, ritim unsurunu birinci planda sayardı. Biz de öyle sayıyorduk o devirde: ‘Yahya Kemal derki...’ Bu söz ağzımızdan düşmezdi. Bu yazdıklarımı Nâzım'a da onaylatmış olmak için Bursa Hapishanesi'nden gönderdiği iki ayrı mektuptan parçacıklar alıyorum:

‘Yahya Kemal'in ölüm derecesinde hasta oluşuna üzüldüm. Ondan şahsen – mısra düzme hünerinin teknik bahislerinde- çok faydalanmış insanım’...

‘Bugünkü Türk şiirini ana ve esaslı çizgileriyle çok seviyorum zaten. Bunda belki anne şefkatinin de payı vardır. Lakin her şeye rağmen büyükannenin Yahya Kemal ve büyük teyzenin Haşım olduğunu da muhakkak. Bak, tuhaf bir şey gibi gelecek ama ben bugünlerde Mehmet Emin'i inkâr olunan taraflarıyla keşfettim. Şüphesiz ki, milli Türk şairi filan değil, ama iyi şair. Adamcağızın bu esaslı tarafını kulaktan dolma bir telkinle inkâr edip durmuşuz” (Vâ-Nû, 2018: 542).

Güven Turan, Yahya Kemal-Nâzım Hikmet ilişkisinden şu cümlelerle bahseder:

“Nâzım Hikmet, çok da uzun sürmeyen Galatasaray Lisesi öğrenciliği döneminde de pek doğaldır ki Baudelaire'i, Verlaine'i, Mallarme'yi okumamıştı. Lamartine'i, Victor Hugo'yu okumuştur. Yahya Kemal'le tanıştıktan sonra, kimi okumasını önermişti acaba Yahya Kemal ona, bu şairlere ek olarak? Jose-Maira de Heredia'yu mı? İlk şiiri yazdığı 1913'ten 3 Ekim 1918'de Yeni Mecmua'da çıkan ilk şiiri ‘Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar Mı'ya kadar olan sürede yazdığı şiirler arasında, bir iki Divan şiiri kokan deneme dışında (onları da kimin etkisinde denemiş olabilir, dedesinin mi?²¹ Yahya Kemal o tarihlerde eski şiirin rüzgârıyla serinlemiyordu henüz) uzun boylu farkı yoktur” (Turan, 2002: 252).²²

¹⁹ “Samiye'nin Kedisi”ni Yahya Kemal'e okutan Nâzım Hikmet, büyük şairden övgüler alır; pis, uyuz bir kediyi böyle övebiliyorsa şair olacağı söylenir (Bengü, 2007: 76).

²⁰ Yahya Kemal ile Nazım Hikmet o kadar birbirine yakındır ki, Nazım'ın ilk manzumesinin yayımlanmasında Yahya Kemal'in parmağı vardır:

“Ressam hanımla şair beyin evlenme dedikoduları ortalığı sarmışken, Nâzım'ın ilk şiiri, Mehmet Nâzım imzasıyla yayınlanıp Hececiler çevresinde büyük ilgiyle karşılanmıştı. Meğer Nâzım, şiiri ilk defa 14 yaşındayken yazmış. Bir tarafa atmış. Neden sonra annesi bulup Yahya Kemal'e göndermiş. Yahya Kemal de yayımlatmış. Edebiyatçıların üstün ilgisi şu kanıdan ötürüydü: Celile Hanım'ın hatırı için bu şiiri Yahya Kemal'e yazıp oğlunun ismiyle bastırması” (Vâ-Nû, 2018: 42).

²¹ Bu şiir, Ümid ve İnci mecmualarında da yayımlanır (Oral, 2023: 435).

²² Beşir Ayvazoğlu, Nâzım Hikmet'in Yahya Kemal'den nasıl bir himaye gördüğünü Necip Fazıl üzerinden şu şekilde anlatır:

“Nâzım'ın Bahriye'den okul arkadaşı olan Necip Fazıl, Yahya Kemal'in Celile Hanım'la ilişkisinin talebeler arasında konuşulduğunu ve annesinin hatırına Yahya Kemal'den edebi himaye gördüğü için Nâzım'ı küçümsemediğini söyler. Genç Nâzım'ın Yahya Kemal'den özel şiir dersleri aldığı doğrudur. Hatta

Vâlâ Nurettin'in anlattığına göre Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet, birbirlerini çok yakından tanıyan şahsiyetlerdir. Nâzım Hikmet'in, 1919 yılında Peyk-i Şevket Torpido Kruvazörü'nde yazıp "Yahya Kemal'e" apigramı ile ithaf ettiği Şâir isimli şiiri de vardır. Bahse konu olan bu şiirinde Nazım Hikmet, Yahya Kemal'i anlatır (Ayvazoğlu, 2008: 352).²³ Yahya Kemal, Nâzım Hikmet ve Vâlâ Nurettin'in yakın arkadaş olduğunu bildiği için Vâ-Nû'ların evine her gittiğinde, Vâ-Nû'ya 'yeni bir şiir var mı?' diye sorar.²⁴ Yahya Kemal'in burada kastettiği yeni şiir, Nâzım Hikmet'in yazıp da Vâ-Nû'lara gönderdiği yeni şiirin olup olmadığıdır (Tanju, 2000: 25; Vâ-Nu, 1987: 40).

Doğan Hızlan, Saklı Su'da Yahya Kemal-Nâzım Hikmet ilişkisine, ikilinin, iki eseri [Süleymaniye'de Bayram Sabahı ve Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı'na Zeyl Milli Gurur] üzerinden yaklaşır (Hızlan, 1996: 72). Hıfzı Topuz'a göre Yahya Kemal, Nâzım Hikmet'in şiirlerini beğenmektedir. Hıfzı Topuz, Yahya Kemal'in bu beğenisini şöyle ifade eder:

"Cimcoz'ların tanıdığı bir Melek Celal Sofu Hanım vardı, hem aile dostu, hem de Mehmet Ali Bey'in müvekkili. Melek Hanım sanatsever bir kadındı. Moda'da oturur, resim yapardı. Bir Alman profesörle evlenmiş Almanya'ya gitmiş, kocası ölümce İstanbul'a dönmüştü. Evinde sanat ve edebiyat toplantıları düzenler, Cimcoz'ları ve Yahya Kemal'i de çağırırdı zaman zaman. Bir seferinde Yahya Kemal, orada Nâzım Hikmet'in destanında ezbere parçalar okumuş, Adalet Hanım bu olaydan çok hoşlanmış ve ertesi gün bunu Nâzım'a yazmıştı" (Topuz, 2001: 36).²⁵

Yahya Kemal, içten içe Nazım Hikmet'in şiirlerini beğenirken Nâzım, Ziya Gökalp'in Yeni Mecmua'sında ilk şiirinin yayımlanmasını sağlayan Yahya Kemal için pek de olumlu düşüncelere sahip değildir.²⁶ Nâzım, Yahya Kemal'in şiirini genel olarak eleştirirken, hakkı da teslim eder (Kurdakul, 1987: 32). Belki de Nâzım'ın bu derece farklı bir tavır takınmasında annesi Celile Hanım ile olan ilişkisinin tesiri olabilir:

"[Yahya Kemal] Sonunda uzun bir mektupla Celile Hanım'dan özür dileyerek ilişkiyi sonlandırır. Nâzım'ın annesi de bu olay üzerine Paris'te yağlı boya portrecilik sanatını ilerletmeye gider. Yaman hicviyeler yazmakla ünlü Nâzım, yıllar sonra bu olayla ilgili olarak Yahya Kemal'e şöyle hafiften bir çatar:

Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı? Adlı şiiri onun [Yahya Kemal] tarafından düzeltilerek Ziya Gökalp'in yeni Mecmua'sında [Numara: 3, Ekim 1918] yayımlanmıştır". (Ayvazoğlu, 2008: 352).

²³ Üvey oğlu Memet Fuat anılarında, Şair şiirinin yazılış hikâyesini ve Nâzım Hikmet'in Yahya Kemal'e ilgili düşünceleri hakkında bilgileri verir (Bengü, 2013: 413; Oral, 2023: 435).

²⁴ Yahya Kemal, Nâzım Hikmet için pozitif düşüncelere sahiptir. Fakat bu pozitif düşüncesi zamanla negatife doğru geçecektir (Ayvazoğlu, 2008: 352).

²⁵ Melek Celal, güzel sanatların hemen hemen tüm branşlarında ve dört dilde eserleri olan bir sanatçıdır. 4 Nisan 1896 günü doğan Melek Hanım'ın Ziya Bey'in kızıdır. Paris'te resim dersleri alan Melek Hanım, 31 Ekim 1917 günü Kıbrıslı Sofuzade Celal Bey ile evlenir. Eşinin 1946 yılında vefatından sonra Profesör Lampe ile evlenir. Yahya Kemal'in yakın dostu olan Melek Celal Sofu/Lampe, 15 Eylül 1976 günü vefat eder. (Topuz, 2001: 107).

²⁶ Yahya Kemal'in de ilerleyen yıllarda Nazım Hikmet ile ilgili olumsuz değerlendirmeleri olur (Uysal, 1959: 91). Bu olumsuz tahlillerinden biri Şiir ve Müddeâ isimli yazısıdır. (Beyatlı, 1984: 26).

“Osmanlıların en usta şairi Yahya Kemal gelir aklıma:

Bir camekânda şişman ve mustarip görürüm onu.

Ve her nedense birdenbire hatırlarım:

Yunan dağlarında ölen topal Byron’u.”

Maceranın intikamını acaba? Yoksa Yahya Kemal’in rahatına düşkün olmasını yerip Byron’un mücadeleciliğini mi övüyor?” (Vâ-Nû, 2018: 42).

Nâzım’ın Yahya Kemal hakkında menfi bir tavır takındığına başka bir örnek de Beşir Ayvazoğlu’nun aktardığıdır:

“Nâzım, Benerci ve Kuvayı Milliye’de de bir zamanlar üvey babası olmasına ramak kalmış şaire ufak tefek taşlar atar. ‘Osmanlıların en usta şairi’ ifadesi, onu eski bulmakla beraber güçlü bir şair olarak gördüğü şeklinde de okunabilir. Önce Benerci’deki mısraları:

Geç efendim bunları bırak

Akşamüstü serinlikte teferruce çık

Ve Yahya Kemal Bey’i asrileştir biraz

Yaz;

Şöyle rahat bir kûşeye sığındık da biz

Dehrin bu hay u hüyuna meclûb u handeyiz

Gerisini at

İşte felsefe-i hayat

Ve Kuvayı Milliye’den:

Osmanlıların en usta şairi Yahya Kemal gelir aklıma

Bir camekânda şişman ve muztarip görürüm onu

Ve her nedense birdenbire hatırlarım

Yunan dağlarında ölen topal Byron’u” (Ayvazoğlu, 2008: 352).²⁷

Nâzım Hikmet’in Yahya Kemal’in ölümü üzerine eşi Münevver Hanım’a, yazdığı mektup, Yahya Kemal hakkındaki düşüncelerini, onunla ilgili duygularını ortaya koyması açısından önem arz eder (Oral, 2023: 439). Nazım’ın Bahriye Mektebi’nden arkadaşı, Yahya Kemal’in aynı mektepten öğrencisi Necip Fazıl, Yahya Kemal-Nâzım Hikmet ilişkisine farklı açıdan bakar. Şiir ve edebiyat heveslisi Kısakürek, Nâzım’ın şiirlerinin, Üstad’ın tashihinden geçtikten sonra dergilerde yayımlandığı kuşkusuz içindedir. Bu kuşkusundan dolayı mektepte, Yahya Kemal’i

²⁷ Yahya Kemal, Nâzım Hikmet için pozitif düşüncelere sahiptir. Fakat bu pozitif düşüncesi zamanla negatife doğru değişecektir (Ayvazoğlu, 2008: 352). Yahya Kemal-Nâzım Hikmet ilişkisinde Nazım Hikmet çizgisinde olan edebiyatçılardan da Yahya Kemal’e karşı cephe alanlar vardır (Dinamo, 1984: 69).

kızdıracak cümleler sarf ettiği için okul idaresi tarafından cezalandırılır. O da Nâzım'a düşman kesilir (Tanju, 2000: 106).²⁸

Yahya Kemal – Ayşe Celile Hanım Aşkı

Göğsünde yürek yerine

idâre lambası yanardı

[Nazım Hikmet] (Bek, 2005: 88).

Yahya Kemal, hiç evlenmemesine rağmen çok aşklara yelken açmıştır (Dirin/Yıldırım, 2008: 5).²⁹ Baki Süha Edipoğlu, bir röportaj için Yahya Kemal'i ziyarete gittiğinde birden aklına, bu kadar aşk macerası yaşayan birinin neden bir yuvaya sahip olamadığı sorusu gelir (Dirin / Yıldırım, 2008: 9). Onun kök salmaya imkân vermeyen gezginci hayatı, arkadaş, dost evlerinde aile yaşamı hasretini dindirir gibi olsa da onun aklında hep bir aile kurma hayali vardır. Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal'deki bu bir yere kök salma, aile olma kavramını, ev objesine bağlar (Ayvazoğlu, 2008: 165). Yahya Kemal'in Celile Hanım ile olan aşkının temelinde de aile kurma, evlat sahibi olma, huzurlu bir aile ortamı fikrinin olduğu düşünülebilir. Bilinçaltında sakladığı aile olma düşüncesiyle, Celile Hanım'la bir hayat kurmayı planlamış olabilir. Şuuraltındaki aile olma düşüncesiyle Celile Hanım'a yaklaşan Yahya Kemal, maalesef hiç aklına gelmeyen sebep / sebeplerden dolayı bu ilişkiyi sonlandırmak zorunda kalır. Şairin, yaşlılığın tek başına kolay kolay taşınmayacağı korkularına kapıldığı da düşünülebilir. Muhtemelen de bu durum onu ürpertmiştir. Bir eve, bir aileye, bir çocuğa sahip olmak niçin bu kadar derin bir özlem olarak kalsın ki insanın içinde? Bu gizin sebebi nedir? Çocuklukta, çok genç ve mutsuz bir annenin ölümü ile üzüntü yuvası haline gelen aile hayatına olan güvensizlik mi? Yetişkinlik çağında bir büyük aşkın kırılışı mı? Evlilik ile düşünce ve sanat hayatının yürüyemeyeceğine karar veriş mi? Sadakatsizliğe uğrama korkusu mu? Nedir şairde bu aile kuramama, bir yere kök salamama korkusunun sebebi?³⁰ Nişli Ağah'ın, Paris yıllarında hayatına bir kadının girip girmediği hakkında kesin bir

²⁸ Necip Fazıl Kısakürek'in bu olayla ilgili düşünceleri için şu kaynağa bakılabilir: Necip Fazıl Kısakürek, "Hocam Yahya Kemal ve Celile Hanım", Yeni İstanbul, 15-16 Haziran 1965.

²⁹ Yahya Kemal'in hayatındaki kadınlar için Kemal Bek tarafından hazırlanan Yahya Kemal Beyatlı, Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu, isimli eserine [144-162] bakılabilir.

³⁰ Sadun Tanju, bu sadakat konusunda şöyle bir bilgi aktarır:

"Bir gün Verlaine'nin şiiri üzerine sohbet ederken, söz, şiirin tercüme edilip edilmeyeceği konusuna gelir. Üstad; tercüme ve kadın diye bir benzetme yapıp düşüncesini söyler: 'Güzeli sadık, sadık'ı güzel olmaz'. Demek ki sadakat meselesi onu yakından ilgilendirmektedir" (Tanju, 2000: 104).

Sadun Tanju'ya göre sadakat krizleri yaşayan şair, o devrin tanınmış kadınlarına güven veren biridir: *"Yerli ve yabancı pek çok kadın şaire ilgi gösterir. Aynı şekilde Birinci Dünya Savaşı'nda, Kızılay, Galatasaray Lisesi'ni hastane haline getirmiştir. Yahya Kemal o tarihlerde 30 yaşında genç bir adamdır; ama çok daha yaşlı ve tecrübeli, olgun, bilge kişiliği ile mesafeli, saygın bir muamele görür. Bazı akşamlar Yahya Kemal mektebin denize bakan büyük bahçesinde gezintiye çıkmak isteyince, Mısırlı Prenses Şivekâr hemen 'Ben de sizinle geleyim üstad' diye ayağa kalkar ve bahçede yan yana yürümeye başlarlar. Devrin son derece güzel ve asaletli bir kadının hiç çekingenlik göstermeden ona refakat etmesi hiç kuşkusuz gurur vericidir"* (Tanju, 2000: 105).

Ömer Erdem'e göre de Yahya Kemal ilgi çeken bir kişiliktir:

"Batı, Paris görmüştü, dil biliyordu, Batı ve Doğu literatürüne hâkimdi, gençti, gelecek vaat ediyordu ve kendisine has bir yaşama tutkusu ve şevki vardı. Yahya Kemal, fiziğiyle olmasa bile, tutum ve davranışlarıyla yalı ve konak sahibi seçkin hanımların, bürokratik elitlerin ve dahası edebiyatçı ve şairlerin gözdesiydi. O, Ahmet Ağah değil, Yahya Kemal Bey'di" (Erdem, 2008: 26).

bilgi bulunmamaktadır.³¹ Fakat bilinen bir gerçek vardır ki o da, Yahya Kemal'in herkes tarafından bilinen aşk hikâyesi, İstanbul'a döndükten dört yıl sonra Nâzım Hikmet'in annesi Celile Hanım ile olandır.³² Hatta Vâ-Nû'ya göre, bu ilişki o kadar ilerlemiştir ki, Yahya Kemal'in damatlık gömleklerinin bile bohçaya konulduğu rivayet edilir (Ayvazoğlu, 2008: 88).

Şairden dört yaş büyük olan Celile Hanım, Heybeli'deki Bahriye Mektebi'nde tarih dersleri veren Yahya Kemal ile tanışır.³³ Dişi parsın gözlerine benzeyen bir göze sahip olan Celile Hanım, görür görmez Yahya Kemal'i etkiler. Sakin bir tabiata sahip olan Yahya Kemal'i sadece etkilemekle kalmaz, ona çılgınlıklar yaptıracak kadar da bağlar kendine.³⁴ Celile Hanım'ın oğlu Nâzım Hikmet de Bahriye Mektebi'nde öğrenci olduğu için üstadın talebesidir. Yahya Kemal, öğrencisi olan Nâzım Hikmet'in annesi Celile Hanım ile sanat-edebiyat gibi konularda sohbet etmekten büyük bir zevk duyduğu için Celile Hanım ile olan sohbet fırsatlarını asla kaçırmaz. Hatta Erenköyü'nde Bahar şiirini, onun aşkı için kaleme aldığı rivayet edilir (Beyatlı, 1990: 129).³⁵

Yahya Kemal ile Celile Hanım ilişkisi, Bahriye Mektebi'nde yankı bulmaya başlar. Zaman zaman Yahya Kemal'in derse gelmeyişi Celile Hanım yüzünden intihara kalkışmış gibi absürt dedikodulara neden olur. Nâzım ile aynı okulda okumakta olan Necip Fazıl da şiire meraklıdır. Necip Fazıl da okulda vuku bulan bu dedikodulardan hareketle bir gün derste "Efendim, kibrit suyu içtiğiniz doğru mu?" diye soru sorunca kıyamet kopar ve Necip Fazıl ciddi bir ceza alır. (Tanju, 2000: 106). Nâzım'ın yakın arkadaşı Vâlâ Nurettin, Yahya Kemal ile Celile Hanım aşkı hakkında şu bilgiyi aktarıyor:

"Yahya Kemal'in aşkı ise bu şiiriyle [Telâki] edebiyat tarihine geçmiştir.³⁶ Ailevi konularda çok titiz ve muhafazakâr olan Nâzım'a böyle dedikodulardan söz edilemez, çünkü çok sinirlenir. Yahya Kemal de bunu bildiği için Celile Hanım'a ilgisini Nâzım duyar diye bu genç bahriyeliden ürkmüş, bir süre ortalıktan kaybolmayı tercih etmiştir. Halbuki her iki tarafın da niyet halistir. Bundan

³¹ Redife Hanım adında "Üsküp Venüsü" diye anılan bir kadına çocukça duygularla bağlanmıştı (Ayvazoğlu, 2008: 316).

³² Yahya Kemal'in Mısırlı Prens Emine ve Rus asıllı Prenses Grace ile (Tanju, 2000: 106); Melek Keçeci isimli hanımla gönül maceraları yaşayıp yaşamadığı merak edilmektedir (Ayvazoğlu, 2008: 403).

³³ Darülfünun'daki görevine ek olarak Heybeliada'daki Bahriye Mektebi'nde de tarih muallimliği yapmaktadır (Ayvazoğlu, 2008: 9); İkili, Çamlıca Bektaşî Dergâhı'nda karşılaşmalar (1916). Bektaşilikle ilgileri yoktur. Yahya Kemal'i oraya Yakup Kadri, Celile Hanım'ı ise bir dostu götürmüştür. Dergâhta içmişler ve nefesler söylemişlerdir (Ayvazoğlu, 2008: 89).

³⁴ Melek Celal ve H. Vehbi Eralp'in birbirine yakın ifadelerle anlattıkları bir çılgınlık hikâyesi güzel bir örnektir. Eski sadrazamlardan Berlin sefiri ve çok çapkın olan Hakkı Paşa'nın İstanbul'da vereceği suareye ile ilgili olarak Yahya Kemal'in yaptıkları gerçekten enteresandır ve kendisinden hiç de beklenmeyecek bir performanstır. (Bakınız: Ayvazoğlu, 2008: 49).

³⁵ Beşir Ayvazoğlu'na göre Erenköyü'nde Bahar şiiri Celile Hanım için değil, platonik bir gönül macerası yaşadığı Melek Keçeci isimli bir hanım için kaleme alınmıştır (Ayvazoğlu, 2008:3 16).

³⁶ Yeni Mecmu'da [No:47, 6 Haziran 1918] yayımlanan bu şiirinde şair, Celile Hanım'la ilk karşılaşmasını anlatır. (Beyatlı, 1990: 124). Bimen Şen tarafından Saba, Cavide Hayri Hanım tarafından Hüseyinbaşaran, Eyyubi Işıksal ve Meharet Yıldırım tarafından Kürdilihicazjar, Rüştü Eriç tarafından da Şevkutarab makamlarında bestelenmiştir. (Ayvazoğlu, 2008: 491). Çilem Tercüman'a göre Telâki şiirindeki bu güzel; beklenen, büyüüne kapılınan biridir. Dişi bir pars gibi gözleri olan bir afettir o. Elinde mey vardır, şairle birlikte yemek yemişlerdir. (Tercüman, 2023: 177). Fakat bir rivayete göre bu şiir, Celile Hanım için değil Halide Edib için kaleme alınmıştır (Çalışlar, 2010: 139). Çalışlar, aynı kitabının devamında Yahya Kemal'in Rindlerin Hayatı isimli şiirini de Halide Edib'e ithaf ettiğini ifade ediyor (Çalışlar, 2010: 407). Beşir Ayvazoğlu, Eski Mektup şiirinde de Celile Hanım'a olan aşkın izlerinin olduğunu düşünür (Ayvazoğlu, 2008: 9). Nurullah Çetin ve Osman Balcıgil'e göre Yahya Kemal'in Celile Hanım için kaleme aldığı bir diğer şiir de Özleyen manzumesidir (Çetin, 2013:319 / Balcıgil, 2022: 238).

dolayı bu aşk evlilikle sonuçlanacaktır. Yahya Kemal'in güveylik gömlekleri bile bohçaya konulmuştur. Fakat kaprisli şair, yeter derecede para kazanamadığı gibi aile kuracak maddi ve manevi durumda da değildir. Sonunda uzun bir mektupla Celile Hanım'dan özür dileyerek ilişkiyi sonlandırır. Nâzım'ın annesi de bu olay üzerine Paris'te yağlı boya portrecilik sanatını iletmeye gider” (Vâ-Nû, 2018: 42).³⁷

Celile Hanım, evlilik yolunda hızla ilerleyen bu ilişki konusunda daha gayretlidir. Yaşayacakları ev, hangi renklerden hoşlandığı, nasıl bir hayat istediği konularında kafa yorar. Celile Hanım; Yahya Kemal Enstitüsü'nde muhafaza edilen bir mektupta, kendisinin nikâh muamelelerini halettiğini Yahya Kemal'in de tamamlamasını ister. Hatta bu mektubunda Celile Hanım, “Karıcığın Celile” ifadesini bile kullanmaktan çekinmez. (Ayvazoğlu, 2008: 89). Yahya Kemal ise Celile Hanım kadar heveskâr değildir. Kök salma, hayat arkadaşı bulma, evlat sahibi olma gibi düşüncelerle yola çıkan Yahya Kemal'in maalesef, maaş kesilmeleri, aziller gibi muhtelif olaylardan korkması hasebiyle bu ilişkiyi devam ettiremediği ve bir mektupla neticelendirdiği düşünülmektedir.³⁸ Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal-Celile Hanım ilişkisinin sona ermesi hakkında şu yorumu yapar:

“Yahya Kemal, Nâzım Hikmet'in annesi Celile Hanım'a deliler gibi âşık olduğu halde niçin ani bir kararla evlenmekten vazgeçmişti. Bozgunda Fetih Rüyası'nı yazarken bu sorunun cevabını bulabilmek için çok uğraştım. Bana sorarsanız, belli başlı kaynaklarda ileri sürülen sebeplerden hiçbiri yeterince tatmin edici değildir. Ne var ki mevcut bilgilerle yetinmek zorundaydım. Yahya Kemal bir haneberduştı; düzenli bir evlilik hayatına gelemeyen, bir ailenin sorumluluğunu üstlenemezdi. Üstelik savaş büyük bir mağlubiyetle neticelenmişti ve gelecek belirsizdi. Açıkçası, nerede akşam orada sabah yaşamaya alışmış sorumsuz şair, deli gibi sevdiği ve aynı şekilde karşılık gördüğü bir kadını – kendisine bir gün ihanet edebileceği yolunda birtakım bahaneler icad ederek- yüzüstü bırakmıştı. Kanaatim bu merkezdeydi; hatta kitabın bir bölümünde, Celile Hanım tarafını tutarak Ahmet Haşim'in ağzından Yahya Kemal'i ciddi bir biçimde yargılamıştım.

Geçenlerde Aykut Kazancıgil Beyefendi aradı; kitabımı okuduğunu ve beğendiğini söyledikten sonra, Yahya Kemal'in Celile Hanım'dan niçin ayrıldığı konusunda görüşünü anlattı. Aykut Bey deryadil ve derya-misal bir

³⁷ Haluk Oral, bu Paris'e gitmesini şu şekilde yorumluyor:

“Paris Sanayi-i Nefise Mektebi'nde okuması Nazım Hikmet'in babasından boşanmasından sonradır. Paris'e gidişinin sebebi de Yahya Kemal ile evlilik aşamasına kadar gelen ilişkisinin Yahya Kemal'in geri adım atmasıyla bir anda bitmesinin yarattığı hayal kırıklığı olabilir” (Oral, 20023: 401).

³⁸ Muhtelif araştırmacılara göre Yahya Kemal'in bu ilişkiyi devam ettirmemesinin asıl sebebi kendi geçimini sağlayan devlet düşüncesinden çekinmesidir. Çünkü Celile Hanım'ın oğlu Nâzım Hikmet'in devlet ile yaşadıkları veya yaşayabileceğini düşündüğü olaylardan dolayı devam ettirmemiştir. Bu korku çocukluğundan beri hayatına hâkim olduğu için etrafına da bunu yansıtmıştır. Bu yansıtmanın etkisiyle olsa gerek onu seven dostları üstadın, hayatının son dönemlerinde rahat bir ömür devam ettirebilmesi için bir takım iyilikler yapmıştır. Şöyle ki, 1948 yılında Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, emeklilik yaşına gelen Yahya Kemal'i Karaçi büyükelçiliği imkânı vererek geçimini sağlayacak bir emekli maaşına kavuşması için iyilik yapar. Milli Reasürans Yönetim Kurulu üyeliğine atanır. Yapı Kredi Bankası Genel Müdürü Kazım Taşkent'in şâiri, bankanın sanat müşaviri olmasını sağlaması onun maddi durumuna epey katkıda bulunur. Vefatına kadar daimi ikametgâhı olacak olan Park Otel işletmecileri Aram ile Zare efendiler, üstadın otellerinde kalmasını büyük bir şeref görerek çok sembolik bir ücretle kalmasına olanak sağlarlar. Böylece onun yıllardır ruh dünyasının derinliklerinde var olan hatta bir yuva kurmasına, evlat sahibi olmasına engel olan aç kalma korkusu telafi edilmiş olur. (Tanju, 2000: 121).

tıp profesörüdür; Hüsrev Hatemi hocanın deyişiyile ‘Kazan-ı ilmi onu ölçülemez litre ile’. Babası Prof. Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil’in geniş çevresi sayesinde, 1930’lardan itibaren en seçkin Türk aydınlarıyla tanışmış, sohbetlerinde bulunmuş ve bu sohbetlerde yazıya geçmemiş nice mahrem bilgiye sahip olmuştur. Her neyse; Aykut Bey hadiseyi yakından takip edenlerden duyduğuna göre, Teşkilat-ı Mahsusa tarafından ikaz edilen evhamlı şair, Celile Hanım’la ilişkisini derhal kesmişti. Peki sebep?

Sebepe, hem Mehmet Nâzım Paşa’nın (Nâzım Hikmet’in baba tarafından dedesi), hem de Celile Hanım’ın meşhur İngiliz muhibbi ve propagandisti Said Molla’ya yakın ilişki içinde olmalarıdır. Milli Mücadele’ye muhalefetiyle tanınan Alemdar gazetesinin 23 Mayıs 1919 tarihli nüshasında, Türkiye’de İngiliz Muhipleri Cemiyeti’nin cemiyet merkezinde yapılacak toplantısına katılmaları istenen üyeler arasında ikisinin adı da yer alıyor (Tevetoğlu, 1991: 61). Alemdar’ın 25 Mayıs 1919 tarihli nüshasında da cemiyetin Yönetim Kurulu ilan edilmiştir. Bu listeye göre, Mehmet Nâzım Paşa, Türkiye’de İngiliz Muhipler Cemiyeti’nin birinci başkanıdır. 16 Temmuz 1920 tarihinde yapılan genel kongresinde ise Said Molla birinci başkan olarak seçilir. Mehmet Nâzım Paşa’nın adı da ‘daimi azalar’ arasında geçmektedir. Celile Hanım’ın da bu oluşuma kayınpederi [Mehmet Nazım Paşa] tarafından üye edildiği düşünülmektedir.

Bilindiği gibi, Nâzım Hikmet, ilk şiirlerinden bazılarını, bir bakıma İngiliz Muhipler Cemiyeti’nin yayın organı olan Alemdar’da yayımlamış, hatta bu gazetenin açtığı bir şiir yarışmasında birincilik kazanmıştır.³⁹ Damat Ferit Paşa’nın yaveri Tarık Mümtaz Bey [Göztepe] tarafından çıkarılan Ümid mecmuası da genç Nâzım’ın şiirlerini yayımladığı dergilerden biriydi. Milli Mücadele’yi destekleyen Darülfünunlu gençlerin ‘İstanbulcu’ Ümid’e tepki duydukları için ‘Anadolucu’ Dergâh mecmuasını çıkardıklarını Mustafa Nihat Özön söyler. Nâzım’ın milli duygularla yazdığı şiirlerini aile çevresine yakın kişiler tarafından çıkarılan Alemdar’da ve Ümid mecmuasında yayımlanması son derece tabiidir. Ancak bu ilişkinin, bazı yakın akrabaları Anadolu’daki mücadelenin önde gelen isimlerden olmasına rağmen, Nâzım Hikmet’in mimlenmesine yol açtığı anlaşılıyor. Dört Ümid’çi genç şairin, yani Nâzım Hikmet, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya ve Vâlâ Nureddin’in Ankara’ya gitmek üzere İnebolu’ya geçtiklerinde tepeden tırnağa aranıp sorgulanmaları başka türlü açıklanamaz. Nitekim Yusuf Ziya ve Faruk Nafiz geri gönderilmiş, Nâzım ile Vâlâ ise, Hüseyin Hüsnü Paşa, İsmail Fazıl Paşa, Ali Fuat Paşa [Cebesoy] ve Samih Rifat gibi hatırlı ve güçlü akrabalar sayesinde Ankara’ya ulaşmış, fakat takipten kurtulamamışlardır. Spartakistlerle ilişkilerinin hemen tespit edilmesi de ne kadar takip edildiklerini gösterir. Demek istediğim şu: Bir ara, İkdâm’da çıkan bir yazısı yüzünden, İngilizlerle münferit sulh isteyen Yakup Cemil’le

³⁹ Metin Kayahan Özgül, Alemdar Gazetesi’nin Nâzım Hikmet ve ailesiyle olan ilişkisiyle ilgili şöyle bir değerlendirme yapıyor:

“Bu, Nâzım Hikmet’in ilk birinciliği değildir. Henüz 1920’nin Eylülü sona ermeden, ‘Benim Gönülüm’ şiiriyle (Alemdar Gazetesi, Nüsha-i Edebiyye, 26 Eylül 1336) ikinci kere gözler onun üzerine çevrilmiştir. Yahya Kemal’in ‘Lale Devri’ adlandırmasının peşinden III. Ahmed devrine ve şâir Nedim’e olan ilgi iyice artmışken edebiyat heveslileri Nedim okumaya, biraz daha yakından ilgilenenler ona nazireler söylemeye başladılar. İşte bu furya içinde, Alemdar da üzerine düşeni yapar ve şâirlere, Nedim’in ‘gönül’ redifli gazelinden aldıkları ilhamla yeni şiirler yazmaları çağrısında bulunur. Orhan Seyfi’nin ‘Benim gönülüm bir kelebek’ diye başlayan o munis şiirine mukabil, Nâzım da daha ilk mısraında ‘Benim gönülüm bir kartaldır’ diyen şiirini yazarak gazeteye gönderir. Vâlâ Nurettin ‘Yanılmıyorsam yanışı da kazanıyor’ demekte (Vâ-Nu, 1980: 37). Gazeteyi çıkaran Mevlevî Refîî Cevad’ın bir başka Mevlevî’nin, çok saygı duyduğu Nâzım Paşa’nın torunu olan Nâzım Hikmet’e arka çıktığını düşünmeden edemiyorum. Kısa bir süre sonra Nâzım’ın babası Hikmet Bey’in de Alemdar’ın yeni idare müdürü oluşu bu fikrimi destekliyor” (Özgül, 2018a: 16).

ilişkisi olabileceği gerekçesiyle aranan ve korkulu saatler yaşayan Yahya Kemal'in İngiliz Muhipler Cemiyeti'ni kurmaya çalışan Said Molla'yla ilişki içindeki Celile Hanım'dan uzak durması gerektiği kulağına fısıldanmış olmalıdır. 'Canan dediği lâşe'yi boynundan nasıl silkip attığını anlattığı Deniz şiiri 1 Nisan 1919'da yayımlanmıştır. İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin kuruluş tarihi ise 20 Mayıs 1919'dur. Bu yazıyı, Nâzım Hikmet'i yargılamak için yazmadığımı özellikle belirtmek istiyorum. Niyetim iki büyük şairinin biyografilerine küçük bir katkıda bulunmak. Haa, bu bilgilere daha önce sahip olsaydım, bozgunda Fetih Rüyası'nın bazı bölümlerini farklı yazardım" (Ayvazoğlu, 2002: 286).⁴⁰

İlişkinin sona ermesinde katkısı olanlardan biri de Nâzım Hikmet'tir. Rivayete göre Nâzım Hikmet'in, evlerine gelen ve aynı zamanda Bahriye Mektebi'nden hocası olan Yahya Kemal'in cebine bıraktığı iddia edilen "Hocam olarak girdiğiniz bu eve babam olarak giremezsiniz" şeklinde tehdit kokan bir mektup bırakmasıdır. Hatta Nâzım Hikmet, bu mektubun altına imzasını da koymayı ihmal etmez. Yahya Kemal, Celile Hanım'dan ayrılmanın sarsıntısını hemen üzerinden atamamıştır. Daha doğrusu Celile Hanım'a o kadar âşık olmuştur ki, bıraktığı izleri veya etkileri üzerinden atmak bir hayli zaman almıştır. Dergâh'ta yayımlanan Ses şiiri, bunun örneklerinden biridir (Ayvazoğlu, 2008: 333).⁴¹ Beşir Ayvazoğlu'nun ifadesine ve Hürriyet gazetesinin 24 Mart 1957 tarih ve 3197 numaralı sayısında yayımlanan Göztepe Gazeli'nin üzerindeki tarihten 1920 yılında kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Bahse konu olan bu gazelde, Mütareke acılarının ve hüsrarla sonuçlanan ateşli bir aşk macerasının yarattığı derin melal hissedilmektedir (Ayvazoğlu, 2008: 192).⁴² Ayrılıktan sonra yıllarca görmediği Celile Hanım'la bir

⁴⁰ Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal üzerine kaleme aldığı bir başka çalışmasında ilişkinin evlilikle sonuçlanmaması ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar:

"Bu şiirin[Deniz] son bölümü dikkatle okunursa, Yahya Kemal'in Celile Hanım'dan niçin ayrıldığına dair bazı ipuçları fark edilecektir. "İhanet dolu gözler" ifadesi, eğer şairin vehmi değilse, sevdiği kadına "lâşe" diyecek kadar öfke duymasına sebep olan bir bilgiye dayanıyor olmalıdır. Arada başak biri mi vardır, yoksa Yahya Kemal, Celile Hanım'ın kayınpederi Nâzım Paşa'nın Said Molla'yla ilişkilerinden ve İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin kuruluş çalışmalarında yer almış olmalarından da rahatsız olmuş mudur? Kesin bir şey söylemek mümkün değil. Milli Mücadele muhalefetiyle tanınan Alemdar gazetesinin 23 Mayıs 1919 tarihli nüshasında, Türkiye'de İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin cemiyet merkezinde yapılacak toplantısına katılmaları istenen üyeler arasında ikisinin de adı geçer. Aynı gazetenin 25 Mayıs 1919 tarihli nüshasında da cemiyetin Yönetim Kurulu ilan edilmiştir. Bu listeye göre, Mehmet Nâzım Paşa, Türkiye İngiliz muhipler Cemiyeti'nin birinci başkanıdır. 16 Temmuz 1920 tarihinde yapılan genel kongresinde ise Said Molla birinci başkan olarak seçilir. Mehmet Nâzım Paşa'nın adı da daimi azalar arasında zikredilmektedir. Bir ara İkdâm'da çıkan bir yazısı yüzünden İngilizlerle münferit sulh isteyen Yakup Cemil'le ilişkisi olabileceği gerekçesiyle aranan ve korkulu saatler yaşayan Yahya Kemal'in İngiliz Muhipler Cemiyeti'ni kurmaya çalışan Said Molla ile ilişki içindeki Celile Hanım'dan uzak durması gerektiği kulağına fısıldanmış olmalıdır. Canan dediği lâşe'yi boynundan nasıl silkip attığını anlattığı Deniz şiiri, İnci mecmuasının 1 Nisan 1919 tarihli üçüncü nüshasında yayımlanır. İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin kuruluş tarihi ise 20 Mayıs 1919'dur. Bu açıdan bakıldığı zaman Melek Celal Sofu'nun 'Yahya Kemal'in Celile Hanım'la evlenmesine arkadaşları mâni olmuştur ve O, Celile Hanım'la evlenemediği için bir daha evlenmemiştir' sözü ayrı bir anlam kazanmaktadır. Şurası bir gerçektir ki, ömrünün sonuna kadar Celile Hanım'ın hatırasına bağlı kalmış ve aşk şiirlerinin çoğunda ona duyduğu büyük aşkı terennüm etmiştir" (Ayvazoğlu, 2008: 91). Melek Celal Sofu'nun düşünceleri için bakınız: Şemsi Kuseyri, Yakın Dostları Yahya Kemal'i Anlatıyor I: Melek Celal, Yeni Sabah, 4-7 Kasım 1958.

⁴¹ Ses: Dergâh, 5 Temmuz 1921, Cilt: I, No: 6, s. 85. (Beyatlı, 1990: 125). Şiirin altında 3 Mayıs 1920 tarihi vardır. "Coşmuş yine bir aşkın uzun hatırasıyla" mısrası, bu ilk neşirde "Coşmuş gene bir aşkın uzak hatırasıyla" şeklindedir. Selahattin İçli tarafından Nihavend, Mahmut Yivli tarafından Mahur makamında bestelenmiştir (Ayvazoğlu, 2008: 437).

⁴² Sermet Sami Uysal'ın Melek Celal Sofu'dan aktardığına göre Vuslat, tek sevdiği kadın olan Celile Hanım için kaleme alınmıştır [Vuslat, Akşam, 13 Nisan 1940] (Uysal, 1998: 142). Çilem Tercüman, Vuslat şiirini çok farklı bir bakış açısıyla yorumlamıştır (Tercüman, 2023:178).

gün karşılaşan Yahya Kemal, çok büyük bir üzüntü ve karamsarlığa kapılır. Bu karşılaşmanın nasıl olduğuna dair bilgi vermeyen Cahit Tanyol, ailesi ve aşk maceraları hakkında son derece ketum olan Yahya Kemal'in kendisine, Celile Hanım'dan şöyle söz ettiğini nakleder (Ayvazoğlu, 2008: 92).⁴³

Değerlendirme

Yahya Kemal, deliler gibi âşık olduğu Celile Hanım'dan ayrılmak zorunda kalır. Şair, o kadar farklı bir şekilde ayrılır ki çok sevdiği kadından, onun gözlerinin içine bakarak söyleyemeyeceği ifadeleri bir mektuba yazarak sevgilisinden ayrılır. Yahya Kemal'in deliler gibi bağlandığı Celile Hanım'dan ayrılmasının birçok sebebinin olduğu düşünülmektedir.

a) Bu sebeplerden ilki “kaçış” düşüncesidir. Yahya Kemal, sorumluluk duygusundan, bir yere, bir kişiye bağlanmaktan, sahip olduklarını kaybetmekten korktuğu için “kaçmayı” tercih etmiştir.

b) Şairin Celile Hanımdan ayrılmasıyla ilgili bir diğer fikir de “tutunamama” kavramıdır. Yahya Kemal, sevdiği kadına tutunamamıştır. Ömer Behiç'in büyük acı duyduğu halde vazgeçmesi; Ahmet Cemil'in uzak ve bilinmeyen sıcak bir ülkeye gitmesi gibi. Bihter'in Behlül'e kaçmayı teklif etmesine rağmen Behlül'ün onunla uzaklaşıp gitmeyi kabul etmemesi üzerine [Bihter'in] intihar etmesi gibi (Atay, 2007: 194). Yahya Kemal de Celile Hanım'ı bırakarak gider. Yani bu karakterler gibi [Ömer Behiç, Ahmet Cemil, Behlül] Yahya Kemal de tutunamayandır.

c) Yahya Kemal, bir haneberduştur; düzenli bir evlilik hayatına gelemez, bir ailenin sorumluluğunu üstlenemez. Üstelik savaş büyük bir mağlubiyetle neticelenmiş ve gelecek belirsizdir. Açıkçası, nerede akşam orada sabah yaşamaya alışmış sorumsuz şair, deli gibi sevdiği ve aynı şekilde karşılık gördüğü kadını –kendisine bir gün ihanet edebileceği yolunda bir takım bahaneler icad ederek- yüzüstü bırakır. Yahya Kemal gibi bir hesap adamının, zaman zaman, kıskançlıkla sarmalanan ateşli bir tutkuyla kuşatan Celile Hanım'ın aşkından ürktüğü hissedilmektedir.

d) Nazım Hikmet'in şairin cebine bıraktığı “hocam olarak girdiğin bu eve babam olarak giremezsin” notunun da etkili olduğunu düşünenler vardır.

e) Bu aşkın evliliğe dönüşmemesinin sebepleri arasında Yahya Kemal'in çocukluğundan beri yalnız yaşamayı, annesinin yaşadıkları, babasının annesine yaşattıkları, çocukluk aşkı Redife Hanım'a kavuşamaması gibi sebepler şairin aile kurmasına, evlenme korkusuna sebep olduğu düşünülmektedir. Yahya Kemal için evlilik, dostlarının evlerinde görüp tanık olduğu bir olaydır. Celile Hanım ile gerçekleşmek üzere olan bu evlilikten, tümüyle akla aykırı sayılabilecek bir bahaneden dolayı kaçması, onun evlilik kurumuna tanık olarak değil, evin sahibi olarak katılmaktan korkmasına bağlanabilir (Bek, 2005: 162).

f) Yahya Kemal'in ömrü boyunca aynen kitaplarını yayımlama tasarısı gibi evlenme düşüncesi daha doğrusu evlenme özlemi vardır. Kendi yaşıtı olan arkadaşlarıyla sık sık arasını bozmasının, buna karşılık oğlu yaşındaki genç hayranlarına bağlanmasının temelinde; çevresinde kendisine bağlı olan oğullara olan özlemine de bağlanabilir (Bek, 2005: 165).

g) Bir diğer sık da şairin, neden evlenemediği konusunda Sermet Sami Uysal'a verdiği cevaptır:

⁴³ Osman Balcıgil'e göre Celile Hanım, bu ayrılıktan dolayı Yahya Kemal'e kızgındır (Balcıgil, 2022: 300/400).

“Gençliğimde kayıt altına girmek istemiyordum. Kırkımdan sonra düşünmedim değil, fakat memuriyetler, aziller, sık sık maaş kesilmeleri, parasız kalışlar, velhasıl düzenli bir hayat kuramadım, olmadı işte’ (Tanju, 2000: 100).

h) Yahya Kemal, Balkan coğrafyasında geçen günlerinden kalma yurtsuzluk ve parasızlık gibi korkularla yaşar. Ona bu imkânları sağlayan ise hiç şüphesiz bir baba gibi gördüğü devlettir. Yahya Kemal gibi gelecek endişesi hiç yakasını bırakmayan bir kişinin bu aşkı bitirmesinde [Beşir Ayvazoğlu’nun iddia ettiği gibi] devlet tarafından kulağına fısıldanan bir ipucu etkili olabilir. Celile Hanım’ın hem kendisinin hem de mensup olduğu ailenin, İngiliz Muhipler Cemiyeti’nin gerek kuruluşunda yer almaları gerekse cemiyete üye olmalarından dolayı duyulan rahatsızlığın şâirin kulağına fısıldanması etkili olmuştur diye düşünülebilir. Hatta bir kısım araştırmacıya göre şâirin gerçek ayrılma sebebi budur. Yurtsuz ve parasız kalmak en büyük korkusu olduğu için şâire bu imkânları sunan devlet ile hiçbir zaman karşı karşıya gelmeyi tercih etmemesi normal olarak görülebilir.

Yukarıda sıralanan hangi maddeye dayandığı tam olarak bilinmese de şair, evlenememenin, bir yuva kuramamanın bedelini, yaşı epey ilerledikten sonra fazlasıyla hissetmeye başlar. Yalnızlığı iliklerine kadar yaşayan Yahya Kemal, 75 numaralı odasında kaldığı bir Park Otel akşamında, misafiri olan Profesör Vehbi Eralp; “*Eh, ben artık gideyim üstadım*” diyerek ayağa kalkar.⁴⁴ İçine daldığı düşünce âleminde birdenbire uyanır Yahya Kemal: mahzun çocuksu bakışlarla “*ne olur biraz daha kal*” ricasında bulunur.⁴⁵ Yahya Kemal’in yakın dostu Cahit Tanyol’a büyük hüznle söylediği şu cümleler de konunun kısa bir özeti gibidir:

“*Büyük şâir, büyük edip olmaktan daha önemli üç şey var: Birincisi evlenip bir yuva kurmak, ikincisi bir ev sahibi olmak, üçüncüsü bir tarafta kimseye muhtaç olmayacak kadar parası bulunmak. Ben bunların üçünü de yapamadım*” (Ayvazoğlu, 2008: 165).⁴⁶

SONUÇ

Yahya Kemal’in uzun bir zaman diliminde kaleme aldığı şiirleri arasında tarih, din, milliyet, vatan, ölüm, sonsuzluk temalarıyla beraber aşk teması da önemli bir yer tutar. O, muhtelif şiirlerinde aşkın, saadet ve ıstırabını merkeze alarak kadını işler.

⁴⁴ Hıfzı Topuz’a göre Yahya Kemal, Park Otel’in 75 numaralı odasında değil, 165 numaralı odasında on dokuz yıl ikamet etmiştir. (Topuz, 2001: 272).

⁴⁵ Yalnızlığı yaşamak zorunda kalan Yahya Kemal’in bu konudaki bir diğer durumu da şöyledir: “*Bir tarihte, Karaçi’de emeklilik süresini doldururken, yine böyle kendini yalnızlığın hüznüne kaptırdığı günlerde Fuat Bayramoğlu’na ‘Yazacak bir şey yoksa da yine yaz, rica ederim’ diye mektuplar göndermiştir. Gençlikte pek farkına varılmayan tek başına yaşamının ıssızlığı, yıllar ilerledikçe bastırılmıştır. Bir başka gün, Vehbi Eralp’e ‘Ne iyi ettin vaktinde evlendin’ diyerek yalnızlığın gizli şikâyetini gözler önüne serer. İşi şakaya getirmek için, ‘Şimdi evlensem çocuğum olur mu?’ sorusuyla da kahkahayı patlatır. Aslında, bu yalnızlığın asıl hüznü yan, toplumun, böyle bir evladına öksüzlük duygusu vermesidir*” (Tanju, 2000: 100).

⁴⁶ Celile Hanım’ı merkeze alarak kaleme alınan bir romanda [Ela Gözlü Pars: Celile]bu ikilinin evlenememesi ile ilgili şu maddeler sıralanır:

Bu kadar dile düşmüş bir kadınla hayatını birleştirmek Yahya Kemal için yakışık alır mı?

Yahya Kemal’in Celile Hanım’ın yaşadığı lüks hayatı sağlayamama korkusu.

Yahya Kemal’in özgür hayatı veya özgürlük düşüncesinin sona ereceği.

Teşkilât-ı Mahsûsa’dan gelen kişilerin Yahya Kemal ile görüşmesi ve onu bu evlilikten vazgeçirmeleri. Nazım Hikmet’in o zamanlar muhalif bir kimliği olan Alemdar gazetesinde şiirlerini yayımlıyor olması (Balcıgil, 2022: 233)

Manzumelerindeki kadın, taşıdığı yahut şâirin izâfe ettiği değerlerle, az önce ifade edilen temaların temsiliyetini yüklenmiştir. Şair, aşk duygusu etrafında işlediği kadını, bu duygunun çeşitli tezahürleriyle çok zengin bir varlık olarak sunmuştur. Yahya Kemal, kendisine göre bir güzelde bulduğu çeşitli vasıflarla, ona duyduğu hisleri, ince bir münavebe dâhilinde okuyucuya sunmuştur. Ruh hallerini, eşyayı, söze ve kelimeye dökerken, sade güzellik ama bir o kadar da zenginlik ve çeşitlilik arz etmeyi de ihmal etmemiştir.

Vatan, memleket, mekân, ev, yurt tutma, yerleşme, kök salma, aile olma gibi kavramlar insanoğlu için çok önem arz ederler. Herhalde kaderin tecellisi gereği olsa gerek bu gibi kavramlar, dünyaya gelen her insana nasip olmuyor. İnsanoğlu dünyaya yalnız gelir ve bu dünyadan yalnız ayrılır. Fakat dünyaya tek başına gelen insan, hayata merhaba dediği andan vefatına kadar yalnız yaşayamaz. Hayat denen döngünün kuralı gereği insan adı verilen varlık, mutlaka hemcinsi olan başkalarıyla temas etmek mecburiyetindedir. İnsan yalnız da yaşayabilir. Evet insan, bir mekânda yalnız ve tek başına hayatını devam ettirebilir ama hayatın şartları gereği mutlaka bir veya birden fazla insanla temas halinde olmak zorundadır. Temas olmadan, ne yaşam, ne iletişim, nede alış veriş olur. Daha uç noktada örnek vermek gerekirse insanın; hiçbir canlıya muhtaç olmadan yaşadığı düşünülse bile maalesef vefat edince birden fazla insana ihtiyaç duyar. İşte bundan dolayı insanın doğduğu coğrafya, ülke, şehir, il, ilçe, kasaba veya köy, onun hayatının mihenk noktasını oluşturur. “Coğrafya kaderdir” sözü işte tam da burada yerinde bir cümle olarak insanın karşısına çıkar. Coğrafya, insanoğlu için o kadar ehemmiyet arz eder ki, hayatı bile ona göre şekil alır. Bazıları dünyaya gözlerini açtıkları mekândan bir türlü ayrılmadığı gibi bazıları da doğduğu mekâna bir daha geri dönememiştir. Atatürk ve Yahya Kemal örneklerinden hareket edilirse, her ne sebeple olursa olsun dünyaya gözlerini açtığı yerden ayrılmak zorunda kalanlardan bazıları; eski mekânlarına pasaport ile ziyaret etmek zorunda kalmıştır. Az önce de ifade edildiği gibi dünyaya geldiği coğrafyaya ziyaret etmek için pasaporta muhtaç kalanlardan biri Türk edebiyatının en ünlü kalemlerinden olan Yahya Kemal’dir. Üsküp’te hayata merhaba diyen Yahya Kemal, yoksul ve dağınık bir ailede dünyaya gelmiştir. Daha da kötüsü, hayatında derin izler bırakan bu coğrafyada, pek de memnun kalmadığı trajedi türünden olaylar yaşamış olmasıdır. Geçmişinde yaşamış olduğu bu acıklı durumlardan dolayı aile kurma, kök salma, evlat yetiştirme duygusunu telafi etmek için bir hayli fırsat kollamış ama bunda muvaffak olamamıştır.

Onun hayatında tanıdığı bütün kadınlar, yaşamın değerli güzellikleri gibi onu heyecanlandırmış, onun ruhunu bir çalgının telleri gibi titretmiş; onları, aradığı sesi ve ritmi bulmasına yardımcı olan birer sebû gibi sevmiştir. Bilinen veya bilinmeyen birkaç gönül macerası olmasına rağmen Yahya Kemal’in en büyük aşkı Celile Hanım ile olandır. Yahya Kemal, bir yere kök salıp, aile ve evlat sahibi olmak için yaptığı en büyük teşebbüs, Celile Hanım’a olan aşkıdır. Yakup Kadri vasıtasıyla, Çamlıca Bektaşî Dergâhı’nda tanıştığı güzelliği dillere destan kadınla, bir yuva kurma hayaline girişir. Ama her zaman olduğu gibi hatta her insanın hayatında olduğu gibi kader, insanoğlunun üstünde bir yaptırım gücüne sahiptir. Bu aşkın evlilikle sonuçlanmamasının sebebi olarak muhtelif kişiler farklı tahminler ortaya atmışlardır. Sözün özü olarak insan, her zaman kendi hayatına yön veremez. Kendisi dışındaki muhtelif unsurlar da insan hayatını direkt veya dolaylı olarak etkiler. Yahya Kemal de büyük bir aşkla bağlandığı Celile Hanım ile evlenip yuva kurma, aile ve çocuk sahibi olma düşüncesinden muhtemelen kendi elinde olan veya olmayan bazı sebeplerden dolayı vazgeçmek zorunda kalmıştır diye düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- AKBAYIR, S. (2010). Aynı Göğün Uzak Yıldızları, İstanbul: Asur Yayıncılık
- AKGÜL, H. (2002). Nazım Hikmet, İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi
- ANDAY, M. C. (2008). Bir Defterden, İstanbul: Everets Yayınları
- ATAY, O. (2007). Günlük, İstanbul: İletişim Yayınları
- AYDEMİR, A. (1979). Nazım [Anlatan: Samiye Yaltırım], İstanbul: Cem Yayınevi
- AYVAZOĞLU, B. (2001). Bozgunda Fetih Rüyası: Yahya Kemal'in Biyografik Romanı, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi
- AYVAZOĞLU, B. (2002). Derkenar, İstanbul: Ötüken Yayınları
- AYVAZOĞLU, B. (2008). Yahya Kemal: Eve Dönen Adam, İstanbul: Kapı Yayınları
- BALCIGİL, O. (2002). Ela Gözlü Pars: Celile, İstanbul: Destek Yayınları
- BENGÜ, M. F. E. (2013). Gölgede Kalan Yıllar, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- BENGÜ, M. F. E. (2007). A'dan Z'ye Nâzım Hikmet, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- BEK, K. (2005). Yahya Kemal Beyatlı: Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu, İstanbul: Donkişot Yayınları
- BEYATLI, Y. K. (2005). Aziz İstanbul, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- BEYATLI, Y. K. (1990). Kendi Gök Kubbe, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- BEYATLI, Y. K. (1984). Edebiyata Dâir, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını
- ÇALIŞLAR, İ. (2010). Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın, İstanbul: Everest Yayınları
- DİNAMO, H. H. (1984). İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları, İstanbul: De Yayınları
- DİRİN, İ. / YILDIRIM, T. (2008). Canım Evlâdım, Bu Konuştuklarımızı Yazma, Türk Edebiyatı: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi, 421, s.4-10
- ERDEM, Ö. (2008). Yahya Kemal'in Eldivenleri, Türk Edebiyatı: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi, 421, s. 26
- GERMEN, M. (2001). Celile Hanım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- HACIR, A. (2013). *Celile Hanım*, İstanbul: *Minval Yayınları*
- HIZLAN, D. (1996). Saklı Su, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- KURDAKUL, Ş. (1987). Nâzım'ın Bilinmeyen Mektupları, İstanbul: Broy Yayınları
- KUSEYRİ, Ş. (1958). Yakın Dostları Yahya Kemal'i Anlatıyor I: Melek Celal, Yeni Sabah, s.4-7.
- ORAL, H. (2023). Nazım Hikmet'in Serüveni, İstanbul: Everets Yayınları
- ÖZGÜL, M. K. (2018). Divan Yolu'ndan Pera'ya Selâmetle: Modern Türk Şiirine Doğru, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- ÖZGÜL, M. K. (2018a). Seke Seke Ben Geldim: Sekmeler-I, Ankara: Çolpan Kitap
- RAN, N. H. (1336). Benim Gönüm, Alemdar, Nüsha-i Edebiyye, 26 Eylül 1336
- RAN, N. H. (1991). Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar, İstanbul: Adam Yayınları
- SÜREYA, C. (2016). Günübürlükler-II, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

- TANJU, S. (2000). Eski Dostlar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- TERCÜMAN, Ç. (2003). Yahya Kemal'de Kadın, Şiirimizin Kadın Kahramanları, [Editörler: Prof. Dr. Zeki Taştan, Dr. Ali Sait Çağlar], Hiperyayın, s.163-191
- TEVETOĞLU, F. (1991). Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- TOPUZ, H. (2001). Eski Dostlar, İstanbul: Remzi Kitabevi
- TOROS, T. (2005). Nazım Hikmet, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları
- TURAN, G. (2005). Süregelen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- UĞURCAN, S. (2012). Edebiyatımız-II; Yazarlar/Meseleler, İstanbul: Dergâh Yayınları, Yayınları
- UYSAL, S. S. (1959). Yahya Kemal'le Sohbetler, İstanbul: Kitap Yayınları
- UYSAL, S. S. (1998). Şiire Adanmış Bir Yaşam: Yahya Kemal, İstanbul: Yahya Kemal'i Sevenler Derneği Yayınları
- VÂ-NU, A. V. N. (2018), Bu Dünyadan Nâzım Geçti, İstanbul: Kırmızıkeci Yayınları
- VÂ-NU, A. V. N. (1980). Bu Dünyadan Nâzım Geçti, İstanbul: Cem Yayınevi
- VÂ-NU, M. (1987). Bir Dönemin Tanıklığı, İstanbul: Cem Yayınevi